

er den nye Bog, *Viborg-Veje* (1933) Løvværket og Grenenettet paa Hærvejens Stamme. »Studier og Vandringer« er Bogens rammende Undertitel, som i sig forener det dybtgaaende Kildestudium og den lykkelige Evne til Stedbeskrivelse, som præger alle Hugo Matthiessens Bøger.

Efter et indledende Kapitel om »Baggrunden«, hvori skildres Viborgs centrale Stilling i Jyllands, og dermed Danmarks Historie, og de skiftende Tidens Fremfærd mod Viborg-Eggen, følger Behandlingen af Hærvejens Fortsættelse mod Nord, Vejene Viborg—Aalborg og Løgstør—Viborg, i Afsnittet »Gennem Himmerland«. I »Storveje mod Øst« behandles Viborg—Randers Vejene, ad hvilke baade Krigshære og Kongetog er stævnet mod Jyllands gamle Hovedstad, og Viborg—Hobro Vejene dels over Hvornum Vase, og dels over Onsild Bro. Gennem »de store Skove«, bræmmet af mange og rige Klostre, fører Vejene Skanderborg—Viborg over Resenbro og Øst om Mos Sø, og Viborg—Aarhus over Kongens Bro og Søbyvad. I »Vestjydske Veje« skildres den gamle Vej Viborg—Holstebro over Finderup, Sejbæk og Hagebro, og Viborg—Skive Vejen over Nybro, Jordbro Mølle og Dommerby. I et Slut-Kapitel skildres dernæst Viborgs Tilbagegang fra Slutningen af det 17. Aarhundrede, Hedens og Sandflugtens Erobringer som Følge af Skovenes skaanselløse Udryddelse, og Bogen slutter med en indtrængende Forbøn af stor Styrke og Skønhed for de urørte fattige Levninger af Heden og de smaa sammenkrøbne Krat og Egepurrer, som endnu er tilbage. Ikke mindre end 34 tættrykte Sider med særdeles værdifulde »Kilder og Bevissteder« ledsager Bogen og vidner højt om, at Hugo Matthiessen ikke alene er en højtbegavet Historieskriver, men tillige en omhyggelig og flittig Historieforsker.

Svend Aakjær.

Vilhelm Marstrand: *Aabenraa c. 1028—1523. En egnspan- og byplanhistorisk undersøgelse* er en ejendommelig Byhistorie. Titlen — selv den videregaaende Undertitel — dækker kun Halvdelen af Værket. Dets første Halvdel — med Kapiteloverskrifterne: By og Kultur, Adelby, Torp, Stift og Syssel — handler, med mange Spring ud til Siderne, om det danske Folks Tilblivelse. Det er et dristigt Forsøg paa at skaffe Klarhed over vor Forhistorie og paa at trække Hovedlinierne op for Landets Historie fra ca. 700 f. Kr. Det er ingen ringe Opgave, Forf. her har sat sig. Han kommer, væsentligst ved Hjælp af Stednavnene, til det Resultat, at den ene Indvandring og Erobring har fundet Sted efter den anden: en illyrisk ca. 700 f. Kr., en keltisk 450 f. Kr., en kelto-skythisk

375 f. Kr., en erulisk 180 e. Kr., hvorefter Danernes Erobring fandt Sted ca. 280 e. Kr. Endelig erobrede Hadbarden Landet ca. 455, men fordreves igen ca. 530. Jeg skal ikke komme ind paa en Vurdering af hele denne Fremstilling, men kun sige, at man undrer sig over den Sikkerhed, hvormed Forf. fremfører sine Hypoteser, og at det næppe lykkes ham at overbevise den Læser, der møjsommeligt bestræber sig for at følge hans Udvikling.

Derimod skal her gøres lidt udførligere Rede for Forf.s Hypoteser ang. Aabenraas Opstaaen og ældste Historie. Gennem Foredrag og Avisartikler har han allerede for flere Aar siden hævdet, at Urnehoved Landsting bør henlægges til Brunlyngen i Rise Sogn, ca. 1 Mil stik Vest for Aabenraa, i Stedet for til Løgpold i Bjolderup Sogn, hvortil man som Regel henfører det. Det lykkedes ham dog ikke dengang at faa denne Opfattelse almindelig anerkendt. Her hævdes, at Urnehoved Tingsted 1028—1490 var paa Brunlyngen og kun 1490—1523 paa Løgpold. Denne Teori om Stedet for Tinget faar stor Betydning for Forklaringen af Aabenraas Opstaaen. At Byens Navn egentlig er Opnøraa og har sin Oprindelse fra et ældre Opnør, er slaet fast af P. G. Thorsen. Om dens Tilblivelse slutter Marstrand saaledes: Ca. 3 km Vest for Aabenraa har der ligget en Landsby Ovening, hvis Navn endnu i nyere Tid er bevaret i nogle Oveningslykker. Denne Landsby har gennem Formerne Ovening-ør, Oven-ør, Opnør (hvor Endelsen -ør er det samme som den oldengelske Endelse -ofer, Kyst, Strand) givet Navn til en Borg, som af Kongen 1028 blev anlagt øverst paa Bakken i det nuværende Aabenraa, dér hvor nu St. Nikolai Kirke ligger, til Betryggelse af Færdslen til det samme Aar oprettede Ting paa Brunlyngen. Om denne Kongeborg har man hidtil intet vidst, men Marstrand konstruerer den paa Grundlag af, at der omkring Kirkepladsen har været Befæstningsanlæg — hvilket er rigtigt nok — og af Vejnettet. Der er dog i Virkeligheden ikke fremført nogen tvingende Grund til at antage dens Eksistens. Ved Borgen vokser der saa en lille By Opnøraa frem, hvis første Indbyggere væsentligst skal være kommen fra den en Mils Vej mod Syd liggende Landsby Stubbæk, hvilket ogsaa faar staa for Marstrands Regning. I Skildringen spiller Borgens og Byens Ødelæggelse 1148 af Venderne en stor Rolle. Kilden for denne Beretning er Byens ældste Historieskriver Organisten Claus Møller, der skrev sin lille Skildring ca. 1620. Det er tvivlsomt, om der kan tillægges Cl. Møller større Vægt for dette Punkts Vedkommende. Marstrand har da ogsaa en Fornemmelse af, at Meddelelsen om Aabenraas Ødelæggelse 1148 kan være udformet efter Huitfeldts Beretning om Vendernes Hærgen dette Aar, men kom-

mer til det Resultat, at der næppe bliver »anden forklaring tilbage, end at Claus Møller, der stammede fra Haderslev, i et derværende kirkeregister har fundet en oplysning om, at en eller anden afgift af Aabenraa har været nedsat som følge af byens afbrænding i 1148«, hvorefter han har faaet nærmere Besked ved Hjælp af Huitfeldt. »Oplysningen skulde derefter have en betydelig værdi og bekræftes fuldt ud af det, som de topografiske forhold lærer os«. Han gaar derefter ud fra, at Borgens og Byens Hærgning 1148 er givet, og bygger store Slutninger herpaa!! Efter Branden genopførte Kongen ikke Borgen, men har derimod »sikkert« betroet Biskoppen at genopføre Byen. Herom vides aldeles intet. Hvorfra ved Forf. det da? Jo, »ti det skraaen fra 1335 beretter om kongens tilbagekøb c. 1209 af de jorder, som kaldes Kongs-køb, maa efter ordlyden forklares som tilbagekøb af jord, som kongen tidligere havde givet bispem for at fremme byens genopførelse«. Det ses ikke, hvorfor den meget uklare Paragraf i Skraaen, hvortil her hentydes, »efter Ordlyden« kan forklares saaledes. Der er hverken Tale om Biskop eller Byens Genopførelse, ja, der er ikke engang Tale om Tilbagekøb af Jorder, men om at Kongen køber nogle Jorder og giver dem tilbage til Ejerne for at sikre Byen Græsningsret. Der konstrueres nu et Modsætningsforhold imellem Kongen, der sidder inde med Borgtomten paa Bakkens Top, og Biskoppen, der genopfører Byen Syd for Bakkens Fod med Vold og Grav omkring og bygger Slottet Aabenraahus, der ogsaa skal bevogte Adgangen til Tinget. Det er vanskeligt at se, hvorfra Forf. har hentet denne Bispeby, som man ellers intet kender til. Den har vistnok sin Oprindelse i en Beretning hos Cypræus af en meget tvivlsom Værdi om, at Biskop Valdemar 1193 blev taget til Fange »in acre Burlund non longe a pago Hellevad«, hvilket man har udlagt: at han blev taget til Fange paa Aabenraahus (1411 flyttet til Brundlund, der hos Cypræus er bleven til Burlund). Samtidige Kilder har intet herom. Men lad nu være, at Biskop Valdemar virkelig er taget til Fange paa Aabenraahus, derfor er det dog ikke sikkert, at han sad inde med det, endnu mindre, at Biskoppen har genopført Byen og bygget Slottet efter den uvisse Hærgning 1148.

Dette turde være tilstrækkeligt til at vise, at der maa tages alt muligt Forbehold overfor de Paastande, Forf. fremsætter ang. Aabenraa Bys Tilblivelse og ældste Historie. Det er Roman og ikke Historie. Derfor er det ikke umuligt, at der imellem kan være geniale Glimt. Muligvis vil nogle af Forf.'s mange Ideer vise sig frugtbare, naar de tages op af dem, der formaar at tøjle Fantasien noget mere, end Forf. af dette Værk har været i Stand til.

Frode Gribsvad.